

14.065

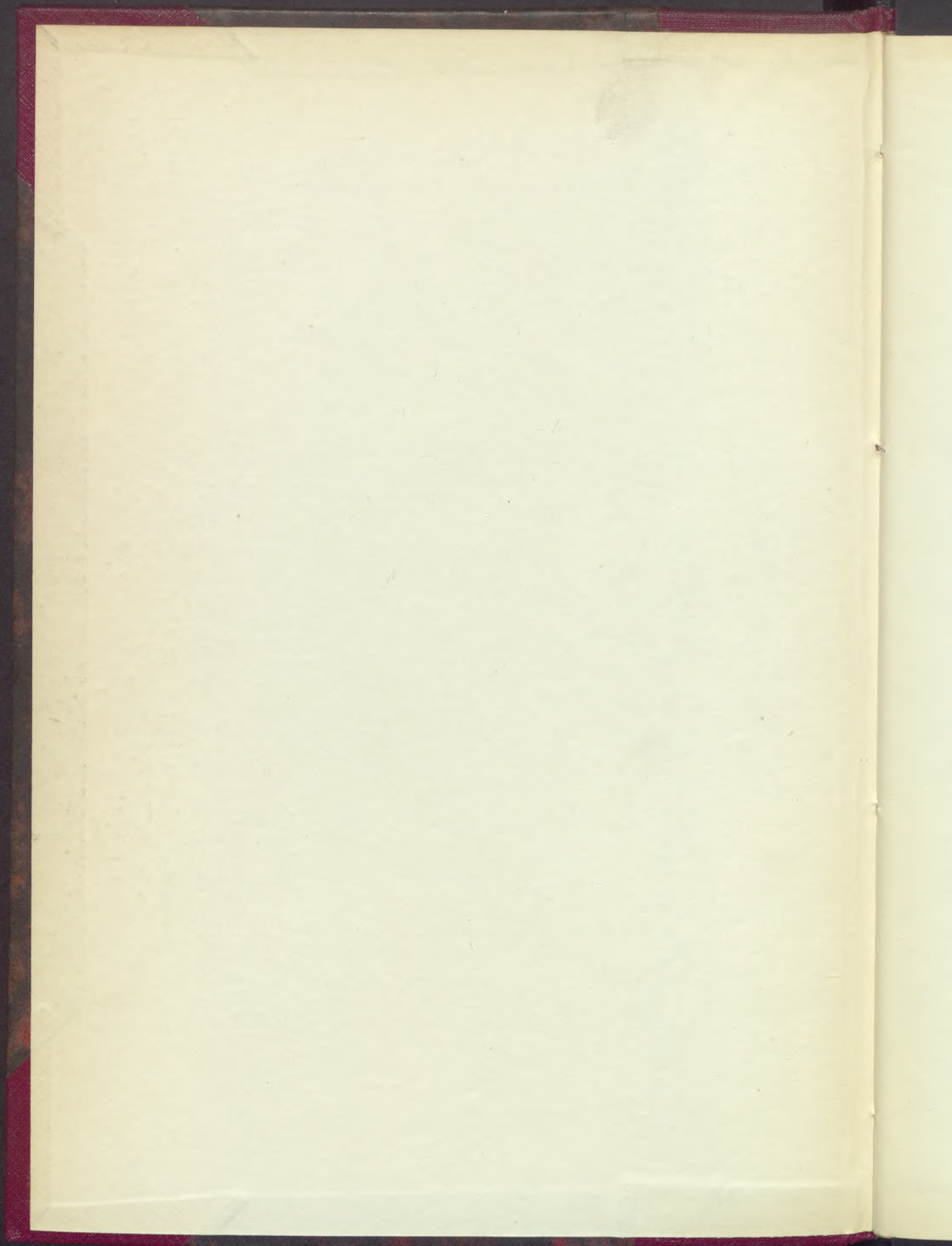
Országos Felsőoktatási

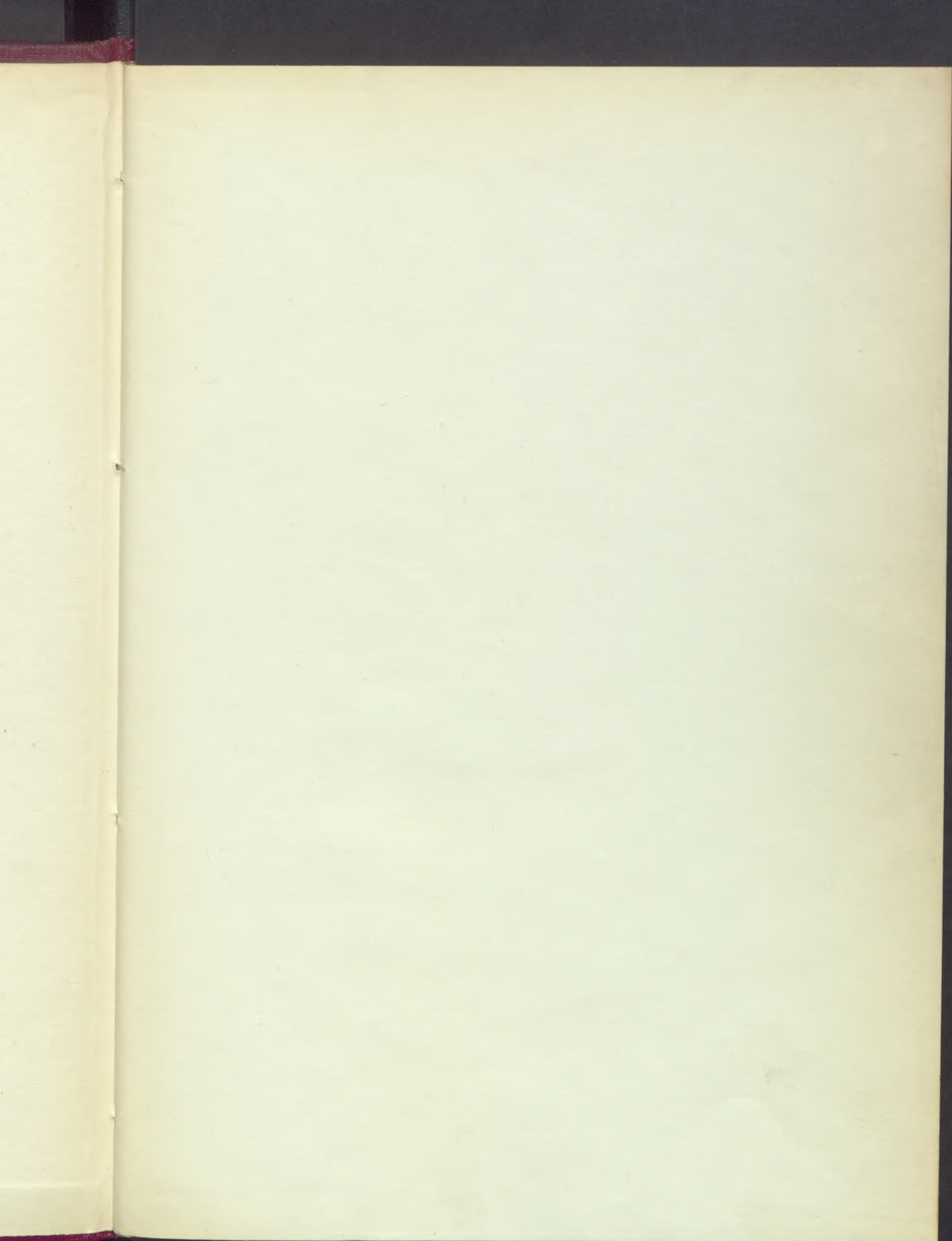
Tanács

4

N. M.

14065

14.065/4

ORSZÁGOS FELSŐOKTATÁSI TANÁCS

4

BÖLCSESZET, TÖRTÉNELEM, NYELV ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI
SZAKOSZTÁLY

A
BÖLCSESZETI KAR
ÉS A TANÁRKÉPZÉS
REFORMJA

HUSZTI JÓZSEF
BIZOTTSÁGI ELŐADÓ JELENTÉSE

BUDAPEST 1938

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

Kézirat gyanánt.

ORSZÁGOS FELSŐOKTATÁSI TANÁCS

4

BÖLCSESZET, TÖRTÉNELEM, NYELV ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI
SZAKOSZTÁLY

A
BÖLCSESZETI KAR
ÉS A TANÁRKÉPZÉS
REFORMJA

HUSZTI JÓZSEF
BIZOTTSÁGI ELŐADÓ JELENTÉSE

BUDAPEST 1938
KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

14.065/4

ORSZ. SZÉCHENYI- KÖNYVTÁR	
Növedéknappó	
193	év 9107 sz.

Tekintetes Bizottság!

Javaslatom a bölcsészeti kar és a tanárképző reformjára vonatkozólag szándékosan nem érinti az idevágó végső, a szó szoros értelmében vett egzisztenciális kérdéseket. Nem veszünk például tudomást ez alkalommal arról a válságról, amelybe az utóbbi két évtized folyamán éppen a bölcsészeti kar és a középiskolai (gimnáziumi) tanárképzés jutott. Hasonló válságot a bölcsészeti kar már egyszer átélt a XIX. század második felében, amikor főleg az osztrák Organisations-Entwurf középiskolájának átültetésével kapcsolatban az egyes testvérkarokra való felvétel alapja többé nem a bölcsészeti végzettség lett, hanem az érettségi bizonyítvány. A bölcsészeti kar addigi funkcióját ezzel átvette a középiskola két felső osztálya s a régi facultas artium mindaddig alapjában véve funkció nélkül maradt, amíg a középiskolai tanárképzésben újból megfelelő szerephez nem jutott. Ezt az új gyakorlati funkciót kiegészítette az a hatalmas feladatkör is, amely a szellem- és természet-tudományoknak a XIX. század második felében bekövetkezett rendkívüli mértékű előretörésével kapcsolatban elsősorban éppen ennek a karnak jutott osztályrészül. Ebben az időben alakult ki az a különleges helyzet, amelyet a bölcsészeti kar a testvérkarok között mindmáig elfoglal s amelyről a kérdésnek egyik legalaposabb ismerője, Kornis Gyula, egyik tanulmányában a következőket írta: „A modern egyetem legtöbb kara kénytelen volt egyességet kötni a tiszta tudományos törekvés és a gyakorlati élet követelményei között. E kompromisszumban a bölcsészeti kar a legkevésbé részes; féltékenyen őrzi a régi tudományegyetem eszméjének idealisztikus hagyományait.“ Az újabb krízis, amelyre céloztunk, nem azért következett be, mintha ezen a ponton a bölcsészeti karnak különleges feladata megszűnt volna, vagy mintha lényegileg revízió alá kellene vennünk a középiskolai tanárképzés terén az elmélet és gyakorlat egyensúlyát biztosítani hivatott berendezkedéseket. Kétségtelen, hogy e tekintetben az egyes részletek tisztázásánál majd akad több kisebb-nagyobb fontosságú tennivalónk, de a krízis magva mégis másutt keresendő. A történeti Magyarország két bölcsészeti karával és két középiskolai tanárvizsgálójával szemben ma négy kar és tanárvizsgáló

működik; a kiadott középiskolai diplomák száma a háború óta évenként átlagban jóval több, mint a kétszerese a háború előtt termelt mennyiségnek. S míg a kiegyezés után a feltörekvő korszak ellenállhatatlan lendülete egymásután teremtette az elhelyezkedésre váró gimnáziumi tanárokat nagy bőségben alkalmazni tudó új meg új tanintézeteket, addig most egyik legfőbb gondunk, hogyan lehetne az egészségtelenül felduzzadt létszámú gimnáziumokat a helyesebb társadalmi tagozódás és a magyar ifjúságnak a gazdasági pályák felé való terelése érdekében is megtrikítani, illetőleg gyakorlati középiskolákkal helyettesíteni. A jövőben nemhogy újabb és újabb gimnáziumok létesítéséről lehetne szó, hanem inkább a meglévő állományt is minden valószínűséggel csökkentenünk kell. Az elhelyezkedési lehetőség tehát a békebeli állapottal szemben — az ország megcsonkítását is számbavéve —, nagyon optimista számítással, a felénél jóval kevesebbre csökkent. Kettős termelés, fele szükséglet annyit jelent, hogy a legszerencsésebb esetben körülbelül minden negyedik-ötödik diplomásunk lehet csak abban a helyzetben, hogy nem kell magát fölösleges embernek éreznie. Aki a helyzetet közelebbről ismeri, nagyon jól tudja, hogy alapjában véve az itt vázolt kép több, mint rózsaszínű: a valóság sokkal sötétebb, főleg a nőknél, akik közül normális, vagyis a diplomának megfelelő elhelyezkedésre alig számíthat több 5—10%-nál. Mivel fölösleges embereket képezni a legnaivabb önámítással sem nevezhető a szó szigorú értelmében vett funkciónak, kétségtelen, hogy ma a diplomatermelést tekintve, a legenyhébb számítással, körülbelül 75%-ig felesleges munkát végzünk. Ebből egyelőre önmagunkra nézve nem kívánok semmiféle következtetést levonni, mert nem ismerhetem el, hogy csak a diplomatermelés lenne a feladatunk: tudománypolitikai szempontokat is figyelembe véve, kétségtelenül jelentékeny mértékben módosulhat a levonandó következtetés. De az a kötelezettség megmarad, — nem számunkra, akik itt ma kizárólag szervezeti és nem kultúrpolitikai kérdésekről kívánunk tanácskozni, hanem a felelős irányítók számára —, hogy ezzel a nagyon rideg valósággal inkább előbb, mint utóbb, szembenézzünk. Egyelőre az üzemet még hajtja a tehetetlenségi nyomaték, a középiskolai tanári pályára készülők tájékoztatatlansága vagy javíthatatlan optimizmusa. Jelöltjeink létszáma azonban máris évről-évre az összes bölcsészeti karokon erősen csökkent és valószínűleg még tovább fog csökkenni. A reális helyzetet figyelembevéve, inkább azon csodálkozhatunk, hogy még mindig aránylag szép számmal akadnak jelentkezők. A lemorzsolódás azonban tovább folytatódik s előbb-utóbb rákényszerülünk arra, hogy ezzel a problémával is szembenézzünk.

A másik hasonló fontosságú kérdés, amelynek tárgyalását ez alkalommal szintén kikapcsolom, a tanszékek létszámára, a tudományos segédszemélyzetre és a felszerelésre vonatkozik. Egyáltalán nincs semmi elfogadott mértékünk arra nézve, milyen létszámúnak, milyen összetételűnek kell lennie egy olyan testületnek, amely még valamennyire ellát-

hatja feladatát s jogosan viselheti az egyetemi bölcsészeti kar elnevezést. Arra vonatkozólag sincs semmiféle hivatalosan is fémjelzett mérték, hogy milyen legyen egy bölcsészeti tanszéknek a különböző szakokon a minimális felszerelése. Egyáltalán nem gondolok pénzügyi szempontból irreális kívánságokra, hanem inkább olyan racionalizálásra, amely a rendelkezésre álló pénzügyi eszközöket a szükségletek figyelembevételével egészségesen osztja el. Ma e tekintetben is nagyon sok elintézetlen problémánk van.

Az Országos Felsőoktatási Tanács ú. n. tanácsadó szerv, mégpedig elsősorban olyan kérdésekre vonatkozólag, amelyekben a felelős kormányzat öt véleményadásra szólítja fel. Ebből következik, hogy a politikai felelősség hatáskörébe tartozó kérdésekre vonatkozólag a mi tanácsadásunk szükségszerűen csak lefokozott hatású lehet. Az eddigiekben futólagosan érintett problémák a legszorosabb értelemben vett kultúrpolitika körébe vágnak, éppen ezért nem is láttam időszerűnek a velük való részletesebb foglalkozást. Vannak azonban olyan kérdések, amelyekkel az említett végső problémákkal való leszámolás nélkül is foglalkozhatunk: hogyan rendezzük be a karok, tanszékek, hallgatók, tudományos segéderők létszámától függetlenül a doktori fokozat felé vezető bölcsészeti tanulmányokat s hogyan alakuljon a jövőben a kar viszonya a tanárképzéshez?

Mielőtt tulajdonképeni tárgyamra rátérnék, egy gyakorlati és egy elvi természetű megállapítást kell tennem. A gyakorlati jellegű megállapítás a köszönet és hála kifejezése a tanügyi kormányzat felé az Országos Felsőoktatási Kongresszus megrendezéséért és az ott elhangzott előadásoknak, felszólalásoknak megfelelő formában való közreadásáért. Hosszabb idő óta foglalkozom a tanárképzés kérdésével, de soha még olyan, aránylag könnyű helyzetben nem voltam az idevonatkozó illetékes közvélemény megállapítását illetőleg, mint most. A felsőoktatási kongresszus munkálatainak harmadik kötete a legpontosabb tájékoztatót nyújtja a felmerült problémákról és a reform-elgondolásokról. A mult alkalommal Németh Gyula kartársunknak azóta nyomtatásban is megjelent értékes szakosztályi előadói jelentése tájékoztatott bennünket a rendkívüli mértékben szétágazó vélemények forgatagáról. A sokféleség az első pillanatban lehangolóan látszik. Közelebbről nézve azonban kitűnik, hogy a lényeges dolgokban megnyugtató módon nagy az egyértelműség. Bár tanügyi szervezeti kérdések éppoly kevésbé intézhetők el többségi állásfoglalással, mint például tudományos problémák, mégis jóérzéssel tölthet el bennünket, ha a lényeges pontokon többé-kevésbé megállapíthatjuk az egyértelműséget. A kongresszus munkálatait — amint ez a következőkből lépten-nyomon kitűnik — nagymértékben és szabadon felhasználtam: nélkülük javaslatom ebben a formában nem jöhetett volna létre. A központi magot a budapesti bölcsészeti karnak e tárgyban készített, a kongresszuson is előterjesztett javaslata alkotja, amelytől alig térek el, legfeljebb helyenként a megokolást fogalmazom meg bővebben.

E javaslat előkészítő munkálataiban annakidején résztvehettem s nincs rá semmi okom, hogy az akkor alaposan megfontolt és megtárgyalt állásfoglaláshoz, pusztán eredetiségkeresésből, módosításokat ajánljak. Elvi megjegyzésem a következő: helyes az a reform, amely a meglévőből indul ki, a múlt vonalát folytatja, csak a legszükségesebbet változtatja s számol a lélektani és anyagi adottságokkal egyaránt. Könnyű lenne a valóságtól elrugaszkodva tetszetős és főleg drága megoldásokat javasolni: még csak felelősség sem terhelne az embert, mert úgyis kívül repülne a realitás határain. Az ilyen eljárásnak alig lenne értelme. Viszont éppen olyan hibás lenne akkor, amidőn alapjában véve eszményi célok megközelítéséről van szó, túlságosan földhözragadtnak mutatkozni. Az emberi berendezkedéseknél a kivitel általában mögötte szokott maradni a tervezésnek. Éppen ezért nagy hiba lenne a célokat már eleve túlságosan alacsonyra tűzni. Ennél talán csak az az eljárás lehetne hibásabb, ha a célt túlságosan magasra helyezzük s így ezzel előre reménytelené tesszük a megközelítést.

Kiindulópontul az 1934. november 24-én a Miniszter Úr kezdeményezésére tartott értekezlet megállapodásait vehetjük, ennek is egyelőre azt a részét, amely a tanulmányi idővel foglalkozik. Általánosnak mondható az a vélemény, hogy a jelenlegi tanulmányi idő egy évvel meghosszabbítandó lenne. Meg kell azonban állapítanom, hogy a meghosszabbítás ellen is voltak felszólalók. Az ifjúság képviselői szintén a tanulmányi idő meghosszabbítása ellen nyilatkoztak, valószínűleg szociális szempontból. A kérdés azonban elsősorban nem szociális, hanem tanulmányi jellegű, ami persze nem zárja ki, hogy szociális szempontból is szemügyre vegyük. Ebből a szemszögből nézve a problémát, most csak ennyit: a mai viszonyok között nem az a lényeges, hogy mennyi időt kell rászánni a diploma megszerzésére; ennél sokkal súlyosabb kérdés, hogy mennyi időt kell eltölteni utána már a diploma birtokában állástalanul vagy olyan nyomorúságos díjazással, amely legjobb esetben reménytelen tengődést jelent. Az ifjúság jól felfogott érdeke az, hogy minden módon fokozzuk, szigorítsuk a kiválasztást. Minden könnyebbség számszerű növekedést jelent, a diplomák számának továbbdagadását, inflációt, értékcsökkenést, a tehetségek háttérbeszorítását. Az ifjúság és egyben a nemzet érdeke az a fajta tehetségvédelem, amely a versenyképesek és nem az invalidusok érdekeit szolgálja. A helyes diákszociálpolitika feladata lesz, hogy a tanulmányi idő meghosszabbításának anyagi hátrányait a szegénysorsú tehetségeknél kiküszöbölje. Tanulmányi szempontból a helyzet meglehetősen érett és világos. A debreceni tanárképző statisztikája szerint, amely kilenc év eredményeit öleli fel, rendes időben alapvizsgálatra jelentkezett a jelöltek 50%-a; szakvizsgálatra már csak 20%-a. A jelöltek 80%-a tehát, minden külső kényszer nélkül, a saját elhatározásából meghosszabbította a tanulmányi időt. Budapestről nincs ilyen statisztikánk; lehet, hogy az itteni helyzet kedvezőbb, mert az Eötvös-kollégisták és a szerzetes tanárjelöltek általában rendes időben

szoktak vizsgálatra jelentkezni, ami az arányszámot talán kedvezőbbé teszi. Viszont megszívlelendő, hogy az önkéntes tanulmányi időmeghosszabbítás a jelenlegi követelmények mellett következett be. Mivel kétségtelen, hogy a követelményeket szigorítanunk kell, valószínűleg rákényszerülünk arra is, hogy a tanulmányi időt egy évvel meghosszabbítsuk. A budapesti bölcsészeti kar ilyen irányban foglalt állást, s ezt a javaslatot a magam részéről ez alkalommal is képviselem.

Abban is nagyjában egyöntetűnek mondható az állásfoglalás, hogy a tanulmányi időtöbblet egy ú. n. előkészítő év céljaira lenne lefoglalandó. Az 1934 : XI. tc. életbeléptetéséig az érettségi bizonyítvány jogot adott mindenkinek, hogy az egyetemre való felvételét kérje. Az említett törvénycikk azonban ismer olyan érettségi bizonyítványt is, amely nem okvetlenül képesíti birtokosát egyetemi tanulmányokra. Ez már az anynyira szükséges szelekciónak első fokozata. Nem látok abban semmi ellentmondást, hogy az egyetem a már felvettekről újabb szelekciós eljárással állapítsa meg, vajjon tanulmányaikat a siker némi reményével folytatni tudják-e. Általános megfigyelés, hogy a szelekció sokkal hatályosabb ott, ahol az érettséginek megfelelő vizsgálat az egyetemen történik. A mi tanulmányi rendünk nem ismeri az egyetemen letehető érettségit. Ezt hatásosan lehetne pótolni az előkészítő év végén teendő szelekciós vizsgálattal.

Ezzel már az a kérdés is eldőlt, hogy a szóbanforgó vizsgálat kari, vagy tanárvizsgálati jellegű legyen-e. Ezen a fokon még nincs szó tanárképzésről, hanem átmeneti évről s a további egyetemi (tanárképzői) tanulmányokra való alkalmasságról. Nyilvánvaló tehát, hogy a próbatétel kivizsgálására csak a kar lehet illetékes. Egyébként is kíváncsi, hogy a legszorosabb értelemben vett doktori szigorlaton kívül a kar tagjainak egyetemi tanári minőségben is mentől több alkalmuk nyíljon arra, hogy növendékeik előmenetelét megvizsgálják. Sok félreértésnek volt a múltban is, ma is az oka, hogy a kar hallgatóinak nagyobb része, tanárjelölt lévén, vizsgálatait, melyek államvizsgálatok, külön bizottság előtt abszolválta s így a kar egyes tagjaiban gyökeret verhetett az az érzés, hogy ezzel a berendezéssel a kar tekintélyén esik csorba.

Az előkészítő év tanulmányi anyagára nézve meglehetősen eltérnek a vélemények. A budapesti kar javaslata bevezető filozófiai kollégiumot, továbbá művelődéstudományi tanulmányokat is kíván a szaktárgyak és nyelvi tanulmányok mellé. Újabb megfontolások eredményeként Németh Gyula kongresszusi javaslata szerint az elővizsgálat tárgyai a következők lennének: 1. Valamely azon évben előadott, bevezetésre alkalmas, nagyobb óraszámú kollégium a választott szaktárgyakból, amelyek akár doktorátusi, akár tanárvizsgálati tárgyakként szerepelhetnek a jövőben. 2. A szaktárgyak segédtudományai. 3. Modern nyelvi szöveg (modern nyelvi szakosoknál természetesen szakszempontról).

Ezt a megállapítást teljes mértékben a magamévá tudom tenni azzal a kiegészítéssel, hogy már ezen a fokon feltétlenül szükségesnek gondol-

nék egy tudományelméleti, a tudományos gondolkodásba való bevezetést és vizsgálatot. Ugyancsak magamévá teszem és javaslom is mindazt, amit Németh Gyula, részben a budapesti bölcsészeti kar elaboratumának felhasználásával, a vizsgálat kivételére vonatkozólag proponált. Ezek szerint az egyes karok alakítsanak elővizsgálati bizottságot, amely megtárgyalná és bizonyos mértékig önállóan elintézné az összes felmerülhető problémákat. Maguk a vizsgáztató bizottságok az egész kar bevonásával három-három tagból állnának. A bizottságnak mindhárom tagja köteles a vizsgálaton mindvégig jelen lenni; ellenkező esetben a vizsgálat nem tartható meg, illetőleg félbeszakítandó. Az elővizsgálat egy óra hosszúra tartana. Jegyei a következők lennének: kitűnő, dicséretes, jó, elégséges, elégtelen. A vizsgálat a bevezető év újból való hallgatása után egyszer lenne megismételhető, többször nem, de a vizsgálóbizottság kimondhatja már az első ízben azt is, hogy egyáltalán nem engedi meg a jelöltnek a vizsgálat megismétlését.

Az elővizsgálat problémájával kapcsolatban a kongresszusi munkálatok során több értékes gondolat vetődött fel, amelyek azonban a reális megoldás során aligha lesznek figyelembevehetők. Förster Aurél például a következőket mondja: „A ... hiányzó alapismeretek pótlása lenne elsősorban feladata az előkészítő esztendőnek. Erre a célra a két szaktárgyból heti hat-hat óra beállítását tartanám szükségesnek. Ezenkívül erre az évre esnék egy modern világnyelv intenzívebb gyakorlása heti 4–6 órában; a modern nyelvi szakosok ugyanekkor a tőlük megkívánt latin, esetleg görög nyelvi ismereteket szerezhethék meg. Végül kívánatos lenne, hogy a jelöltek már ezen a fokon is hallgassanak szaktárgyaikból egy-egy egyetemi kollégiumot, ami együttvéve további 4–8 órát jelent.” Nyilvánvaló, hogy egy ilyen önmagában egyébként egészen célszerű berendezés, főleg a nagyobb egyetemeken, az új egyetemi előadóknak egész kis hadseregét tenné szükségessé. Az ilyen bővített keretek között való, egyébként kitűnőnek látszó megoldásra csak akkor gondolhatunk, ha az elméleti tanszékek mellett is mindenütt megfelelő számú tudományos segéderővel rendelkezünk. Addig meg kell elégednünk azzal, hogy a szaktárgyakból megfelelő egyetemi kollégiumokat jelölünk ki s ezekhez kapcsolódva lesz majd esetről-esetre megállapítható a vizsgálati követelmény. Nagyon érdekes Mészöly Gedeon véleménye, aki a szaktudományi alapismeretek és valamely modern nyelv elsajátítása mellett szükségesnek tartaná „a latin nyelvnek beható gyakorlását is minden szakos számára, de az illető szakcsoport tárgykörének megfelelő olvasmányok alapján (pl. irodalmi szakra: latin költők; földrajzi szakra: latin nyelvű régi földrajz és térkép; magyar nyelvészetre: Révai Grammatikája-féle; matematikai szakra: latin matematika stb.).” A követelmény főleg a történeti perspektíva elmélyítése szempontjából kétségtelenül helyes, de talán túlzottan magas: mindenesetre jelöltjeink jelenlegi latin tudása mellett igen sok energiát vonna erre az oldalra.

A magam részéről minden tetszésem ellenére sem merném a megvalósítást javasolni.

A vonalat folytassuk tovább azokkal, akik nem kívánnak tanári vizsgálatot tenni, hanem majd csak doktorátusra jelentkeznek. Nem lehet tagadnunk, hogy a doktorátusokon kifejlődött gyakorlat volt a bölcsészeti-kari tanulmányi rend egyik gyenge pontja. Egyáltalán nem kívánok azokhoz a kritikusokhoz csatlakozni, akik nem tudják eléggé aláértékelni a bölcsészeti-kari doktorátust. Ezek elfelejtik, hogy kari doktoraink között számos olyan ifjú tudósra hivatkozhatunk, akik már doktori értekezésükkel komoly eredményeket produkáltak, előre vitték a kutatást, amit más karok ifjú doktorairól még kivételesen is alig lehetne elmondani. A baj nem is annyira azoknál volt, akik egyúttal tanári vizsgálatot is tettek, hanem főleg azoknál, akik tanári vizsgálatra nem mertek jelentkezni vagy ott nem tudtak boldogulni s a tudományos grádust megszerelve „tudósok” lettek. Egyik jelöltem, akit a legelemibb ismeretek hiánya miatt az alapvizsgálaton kénytelen voltam ismételtén megbuktatni, jellemző módon azzal igyekezett rám hatni, hogy többet nem fog tanári vizsgálatra jelentkezni, hanem egyenesen tudós lesz, azaz doktorátust szerez s tudományos állásba igyekszik. Egészen reális kalkuláció! A világegyetem sem akarom azokat a jeles tudósainkat még gondolatban sem megsérteni, akik erőkoncentráció céljából a tanári vizsgálatokat mellőzve nyílegyenesen törtek előre s nagy tudományos teljesítményekre hivatkozhatnak, de az ő esetük mégis inkább kivételesnek minősíthető. Az általános szabályt a következőképpen lehetne megfogalmaznunk: mindenki gyanús, amíg az ellenkezőjét hathatósan be nem bizonyítja, aki a bölcsészeti karon tanári vizsgálat nélkül egyenesen doktorátusra készül. Az ilyen jelölt beiratkozott négy évig, elkészített egy elfogadható értekezést s egyetlen szóbeli vizsgálattal, amely tudományos jellegénél fogva már a kérdések kiválasztásánál rendesen eleve figyelembe veszi a jelölt érdeklődési körét és hajlamait, máris eljutott a végső célhoz. A bukás a rendkívüliségek közé tartozott. Akiben megvolt a megfelelő bátorság és viselni tudta a nem jelentéktelen költségeket, az inkább előbb, mint utóbb, aránylag könnyen, minden nagyobb erőfeszítés nélkül doktor lehetett.

Ennek az idillikus állapotnak akar véget vetni a budapesti bölcsészeti kar javaslata, amelyet ez alkalommal szerencsém van képviselni. Már az elővizsgálat, amelyről az imént szóltunk, bizonyos mértékig változtatna a jelenlegi helyzeten. A további javaslatok már gyökeres módosítást jelentenének a jelenlegi állapottal szemben. A kari javaslat szerint a doktori szigorlat a tizedik félév második felében lenne letehető. A szigorlatot azonban legkésőbb egy évvel előbb meg kell előznie egy úgynevezett előszigorlatnak, amelyre vonatkozólag a javaslat a következőket tartalmazza: „Az előszigorlat tárgya a választandó szigorlati főtárgy alapismereteinek és módszertani feltételeinek köre. Amennyiben a tanári alapvizsgálat egyik szaktárgya és a szigorlati főtárgy megegyeznek, a

tanári alapvizsgálat doktori előszigorlatnak elfogadható az esetben, ha a cenzor a karnak ny. r., rk., vagy c. ny. rk. tanára volt.“ A javaslatához a kongresszusi felszólalások több módosítást tartalmaznak. Németh Gyula nem tartja helyesnek, hogy az előszigorlatnak csak egy tárgya legyen: „Ha a főszigorlaton három tárgyat kívánunk, egészen indokolatlan egy tárgyat kívánni az előszigorlaton.“ Szerinte hozzá kellene még venni egy, a főtárgyhoz illő melléktárgyat. A javaslat elfogadását nem tartanám okvetlenül szükségesnek vagy, ha már szaporítjuk a tárgyak számát, akkor mindkét melléktárgyat kívánnám. De — előszigorlatról lévén szó — elegendőnek gondolnám a leendő főtárggyal való behatóbb foglalkozás bizonyítását. Tudományos elővizsgálatnál nem az a cél, hogy mentől szélesebb körben való tájékozódást kívánjunk: nem a horizontális, hanem a vertikális irányú munkásságot látnám fontosnak. Mészöly Gedeon gondolata nagyon figyelemreméltó, de gyakorlatilag nem várnék tőle sok eredményt. Mellőzni kívánná a filozófiát az előkészítő évben, viszont megkövetelné, hogy „minden szakos tudományos tanulmányainak betetőzése a filozófia legyen; ezért minden szakos doktori szigorlatának egyik melléktárgya a filozófia legyen, súlyt helyezve természetesen azokra a kapcsolatokra, melyek a filozófia és az illetőnek főszakja között megvannak“. A javaslat vissza kívánja állítani az ősi, tudománytörténetileg igazolt kapcsolatot a filozófia és az egyes szaktudományok között, de nem veszi figyelembe azt a nagy távolságot, amelyet az egyes szaktudományok az ősi közösségből való kiszakadás után önálló útjukon megtettek s nem számol azzal a körülménnyel, hogy a mai fejlődés szerint egészen kitűnő szakmunkása lehet valaki szaktudománya egyik vagy másik részletének anélkül, hogy a filozófiával szorosabb kapcsolatot lenne képes fenntartani. E kényszerítő eljárás nélkül is mindig lesznek szép számmal olyanok, akik önként foglalkoznak szaktudományuknak a filozófiát érintő határkérdéseivel s személyiségükben továbbra is képviselik az eredeti egységet. Zolnai Béla nem tartja kívánatosnak, hogy a tervezett előszigorlat pótlásaként a tanári alapvizsgálat is elfogadható legyen. Azzal érvel, hogy „a két vizsga anyaga és szelleme teljesen független egymástól. Egészen más célokat tart szem előtt a tanári alapvizsga és egészen mást kellene ... a doktorátusi előszigorlaton számonkérni (filozófia, a főtárgy tudományos irodalma, módszertani kérdések)“. Zolnai Bélának a lényegben igaza van, de nem veszi figyelembe azt a körülményt, amely az előszigorlat gondolatának felvetésében talán a legfontosabb szerepet játszotta. Az előszigorlat nem utolsó sorban arra való lenne, hogy a csak doktori szigorlatra készülők a most már tíz fél-évre tervezett tanulmányi idő alatt az első év végén tervezett szelekciós vizsgálaton kívül legalább még egyszer kénytelenek legyenek számot adni munkásságukról és tudásukról. A tanári pályára készülők ennek a kötelezettségnek már az alapvizsgálattal eleget tesznek s mivel általában ők alkotják a doktorjelöltek közül a legmegbízhatóbb részt, ezzel a próbatétellel be is érhetjük: méltánytalan dolog lenne még külön vizs-

gálattal megterhelni őket akkor, ha tárgyilag az alapvizsgálat előszigorlatnak — esetleg tágabb értelmezéssel — egyáltalán elfogadható. A Zolnai Bélától kívánt ismeretkörök közül a filozófiáról a Mészöly-féle javaslattal kapcsolatban már szoltam: ehhez nincs semmi hozzátenni valóm. A fő-tárgy tudományos irodalma és a módszertani kérdések amúgy is a főszigorlat legfontosabb anyagát alkotják, nincs tehát arra szükség, hogy az alapvizsgálat mellett egyenesen ezek számára külön előszigorlatot konstituáljunk. A cél nem az, hogy a vizsgálatok öncélú szaporításával mennél sűrűbb akadályokat emeljünk, hanem az, hogy a legszükségesebb követelmények teljesítését biztosítsuk. Szükségesnek gondolnám a kari javaslat kiegészítéséül még annak a kimondását, hogy az előszigorlat legkorábbi terminusaként elfogadható lenne a negyedik félév.

Elérkeztem referátumom leglényegesebb pontjához, a tanárképzés kérdéséhez. Lényeges ez a pont már csak azért is, mert jelöltjeink túlnyomó többsége középiskolai (gimnáziumi) tanári pályára készül s még ma is kivételszámba megy az a hallgató, aki csak doktorátust kíván tenni. Előre hangsúlyozom, hogy a megoldandó probléma nem tartozik a legkönnyebbek közé. A kongresszusi hozzászólók rámutattak a kérdés lényeges pontjára: olyan megoldást kell keresnünk, amely harmónikusan összegyezteti az alkotó tudomány számára az élet legfontosabb elemét jelentő szabadságot azzal a szükségszerű megkötöttséggel és szabályozottsággal, ami nélkül viszont egy meghatározott tudáskört és rátermettséget igénylő közpályára való előkészület nem képzelhető el. Másszóval: a tudomány ideális szféráját összhangba kell hozni a reális szükségletekkel. Az eddigi megoldás a karnak és a tanárképzőnek „elkülönített együttműködése” volt. Fenntartható-e ez, esetleg módosításokkal, továbbra is vagy pedig gyökeres változtatásokra kell-e magunkat elszánnunk? A problémát az teszi elsősorban problémává, hogy igen súlyos vélemények vannak, amelyek az eddigi elkülönített együttműködés helyébe a tanárképzőnek és a tanárvizsgálónak a karban való felolvasását vagy legalább is bizonyos mértékig a kar hatáskörébe való áthelyezését tartják szükségesnek — nem utolsó sorban — presztizs-szemponctokból. E tekintetben utalhatok arra a nyilatkozatra, amelyet a mai berendezkedésnek egyik legkövetkezetesebb bírálója a kongresszuson tett: „A tanárképzőnek ... áthelyezése a bölcsészeti kar hatáskörébe kétségtelenül nagy és helyes lépés a kar tekintélyének visszaszerzése érdekében és a tanárképzés javára ... A tanárvizsgáló bizottságnak a karhoz való áthelyezése nélkül nem beszélhetünk igazi kari autonómiáról” (Eckhardt Sándor). Ezzel szemben van olyan vélemény, amely szerint a kar döntő beavatkozása tanárképzői kérdésekbe csak zavart okozhat, a „tanárképzést a mostaninál jobbra nem teheti, úgyhogy az 1924: XXVII. tc.-nek a tanárképzésre vonatkozó rendelkezésétől való eltérés ... nem látszik megokoltnak” (Szabó Dezső). A kérdésben akkor láthatunk világosan, ha egyfelől figyelembe vesszük a történelmi fejlődést, másfelől

elvi alapon próbáljuk megvilágítani a bölcsészeti kar tulajdonképeni funkcióját.

A történeti visszapillantásnál nem kívánok a collegium repetentium elnevezésű, XVIII. század végén szervezett szerény tanárképző-féléből kiindulni s ennek további sorsát vizsgálni, hanem egyenesen a kiegyezés utáni korszakkal kezdem, amidőn először báró Eötvös József, majd 1873-ban Trefort, meg-, illetőleg átszervezik az egyetem bölcsészeti kara mellett a „tanárképezdét”. Meg kell azonban állapítanom, hogy a tanárképző működését szinte kezdettől fogva állandó elégedetlenség kísérte. 1875-ben egy miniszteri leirat megállapítja: „...tanárképezdénk jelen szervezetökben a célnak nem felelhetnek meg teljesen”. 1895-ben, ugyancsak felülről, a minisztériumból hangzik a panasz: „...a tanárképző-intézetek fölötté laza szervezettel bírnak és majdnem csak a tanári tiszteletdíj és a növendékek ösztöndíjai által képeznek a bölcsészeti karon belül körülhatárolt intézetet”. A bajt súlyosbította az a körülmény, hogy a kar és a tanárképző között is szinte állandó volt a súrlódás mindaddig, amíg az irányítás a kar tagjainak kezébe át nem került. Egyik felterjesztésében a tanárképző — a maga hivatását teljesen félreértve — arról panaszkodik, hogy rá csak mellékes pótlásokat bízna és hogy csak olyan előadásokat tarthat, amelyek a műegyetemi vagy egyetemi tanrendből hiányzanak. Az is jellemző, hogy a tanárképző éppen erre való hivatkozással akarja magáról a felelősséget az esetleges eredménytelenségért elhárítani: „Minthogy ekként terve legéletrevalóbb részének megvalósításában, a tanulmányok sorsának meghatározásában oly testületek határozatától függ, melyek intézkedésükben nem éppen a tanárképző feladatát tartják szem előtt, nyilvánvaló, hogy a képezde tanári kara nem vállalhat minden irányban felelősséget az eredményért.” Ezzel szemben az egyetem azt hangoztatja, hogy a tudományos színvonal süllyedésének a tanárképző az oka: „...tudományos életünk, mely éppen csírájában van, komoly veszélyeknek van kitéve”. Ez a komoly veszély a kar szerint a tanárképző szelleme: a kar kifogásolja, hogy a tanárképző „nem áll szigorúan a tudomány szolgálatában, hanem elsősorban a gyakorlati élet szűkebb igényeit van hivatva kielégíteni”. E megállapítás vád kíván lenni, de dicséretnek is elfogadható. Ezeket az idézeteket azért láttam jónak ez alkalommal is előhozni, mert szemléletesen mutatják azt a ködöt, amely e kérdés fölött már a multban is borongott s azóta sem szivódott fel teljesen.

A harc, legalább egyelőre, azzal végződött, hogy az egyetem lassanként mintegy magába olvasztotta a tanárképzést, s ezzel a mozgalom egyidőre elcsendesedett. Ez az állapot mindaddig tartott, amíg az 1924: XXVII. tc. végrehajtásra nem kerül. A csendes béke idején csak kevesen voltak, akik az egyetem mellett a tanárképzőt egyáltalán észrevették. A tanárképzőben külön óradíjért tanító óraadó egyetemi tanárok — más tanerő ugyanis aránylag nagyon kevés volt — jórészt ugyanazt csinálták a tanárképzőben, amit az egyetemen. Sokszor még azzal sem

törődtek, hogy a tanrendben szereplő „tanárképzői“ előadások egyáltalán valami kapcsolatban legyenek a tanárképzés és a tanárvizsgálat követelményeivel. A papiroson elég jól festő intézmény működését azonban elsősorban mégis az bénította meg, hogy a hallgatók külön beiratkozása nem volt kötelező. Nem is iratkozott be, csak az, aki tanárképzői ösztöndíjat remélt. Ezért joggal nevezhette egy akkori nyilatkozat az intézményt „csak névleg intézet“-nek. Egy másik nyilatkozat a tanárképzőt röviden „korcsszervezet“-nek minősítette. Az e korszakban szerzett tapasztalatok a legkategórikusabban ellene szólnak egy olyan megoldásnak, amely a tanárképző bizonyos mértékű önállóságát elhomályosítaná.

A helyzetet lényegesen változtatott az 1924:XXVII. tc., amely a tanárképzőt a jelöltek számára kötelezővé tette s egyben ennek az intézménynek az egyetemhez való viszonyát is szabályozta. Méltánytalan lenne el nem ismerni azt a rendkívüli javulást, amely a törvény végrehajtása során például a budapesti egyetem bölcsészeti karán bekövetkezett, mégpedig nemcsak tanárképzői, hanem kari viszonylatban is. Németh Gyula helyesen állapítja meg az új tanárképzőről és tanárvizsgálóról: „E két intézmény — erősen újjászervezve — fokozott követelményekkel lépett fel, új intézkedéseket léptetett életbe, melyek főleg azt célozták, hogy hallgatóink dolgozzanak s az egyetem székhelyén tartózkodjanak. Kétségtelen, hogy a háború utáni évtizedben hallgatóságunk szorgalma, tanulmányi színvonala nagy mértékben emelkedett is.“ Az új tanárképző elvileg teljes mértékben helyeselhető módon abból indult ki, hogy egy államvizsgálatsorozat, amely bizonyos előírt köteleességek vállalására jogosít, nem készíthető elő némileg kötött tanrend, rendszerezett tanulmányok nélkül. Ennek megfelelően természetes, hogy a tanárképző a hallgatókat bizonyos tanulmányokra kötelezte s e tanulmányok elvégzését a lehetőségig — sokszor, valljuk be, kissé-formaliztikusan — ellenőrizte. Ebből az ellenőrző tevékenységből, amely azonban kizárólag a tanárjelöltek tanulmányaira vonatkozott, fejlődött ki egyes esetekben az a balhít, mintha a tanárképző a kari tanulmányokat akarná ellenőrizni. Erről soha szó sem volt. Nem hiszem, hogy a tanárképző vezetősége valaha is megpróbálta volna akár egyetlen egyetemi professzornak csak javaslatot is tenni arra vonatkozólag, hogy egyetemi tanári minőségében mit adjon elő. Mindent összevéve, meggyőződéssel vallom, hogy az 1924. évi törvénytől teremtett összeműködési alap — az elkülönített együttműködés — kar és tanárképző között kiválóan alkalmas arra, hogy a további rendezésnél is alapként megmaradjon. Az így keletkezett, nagy gonddal kiépített szervezet alkalmasnak látszik arra, hogy kötöttebb formákat megvalósíthassunk a tudomány szabad fejlődésétől megkövetelt tanítási és tanulási szabadság megsértése nélkül.

A bölcsészeti kar életét viszont végigkíséri az a törekvés, amelynek még ma is vannak hívei, hogy a tanárképzést vállalja maga a kar. A budapesti egyetem bölcsészeti kara például már 1878-ban egyik felterjesztésében megállapította, hogy „kizárólagos tisztének“ a tanárképzést

tekinti. Még szerencse, hogy e kijelentésnél tovább nem ment. Hogy a kar csak mennyire a kijelentésnél maradt, azt szemléletesen bizonyítja az a körülmény, hogy az 1887-től kezdve felállított szemináriumok, amelyek eredetileg a tanárképzést tűzték ki feladatuknak, a tudósképzés melegágyaivá lettek nálunk is, akárcsak Németországban, ahol tudvalevőleg az egyetemi szemináriumok eredeti célja szintén a tanárképzés lett volna. Ez azt bizonyítja, hogy egy intézménynek minden szerve lassanként az illető intézmény legfőbb célkitűzésének szolgálatába kerül akkor is, ha talán eredetileg más cél szolgálatára szánták volna is azt. Az egyetemen kívül álló tényezők is biztatták a bölcsészeti kart, hogy alakuljon át tanárképző szakfőiskolává. Így például Kármán Mór 1875-ben a Magyar Tanügy című folyóiratban Trefort miniszter egy leiratával kapcsolatban azt fejtegeti, hogy a kar félreismeri természetszerű feladatát, ha a tanárképzést, illetőleg ennek egy részét más, különálló intézetre, az akkor már felállított középtanodai tanárképezdére engedi ruháztatni. A belső törekvések és külső biztatások ellenére azonban a kar — talán életösztrönből — megmaradt a maga funkciója mellett s máig sem alakult át szorosabb értelemben vett szakfőiskolává. Hogy eredeti funkciója mellett kitarthatott, azt elsősorban a tanárképzőnek köszönheti, amelytől pedig annyiszor akart szabadulni.

Az életösztrönbön parancsára hallgatott a kar, amidőn belátta, hogy egyszerre nem lehet két úrnak szolgálni s nem lehet heterogén feladatok ellátását vállalni anélkül, hogy a maga belső alkotottságát a leglényegesebb pontokon módosulás veszedelmének ki ne tegye. Képzeliük el minden túlzás nélkül, tisztán az intézmények életét irányító törvényszerűségek szabályos működésére gondolva, mi lett volna a bölcsészeti karból, ha — amint azt önmaga is kifejezésre juttatta — „kizárólagos tisztének“ a tanárképzést tekinti. Mindenekelőtt elsorvadt volna a kar tudományos jellege. Tudom, hogy ez a megállapításom sok helyen élénk ellentmondást vált ki, de nem mondhatok mást, mint a meggyőződésemet. Nagyon helyesen állapítja meg a kérdéshez hozzászólók közül Förster Aurél, hogy a tudományos képzésnek „szükségképen öncélúnak, autonómnak kell lennie, amelynek menetét és célját kizárólag az illető tudomány természete és követelményei határozzák meg“. Ha azonban az a feladat jut a karnak, hogy államvizsgálatokra készítsen elő, akkor szó sem lehet tudományos öncélúságról, hanem csak annak a célnak szolgálatáról, amely a vizsgálati szabályzat rendelkezéseiben kifejezésre jut. Először lesorvadtak volna a kar törzséről mindazok a tanszékek, amelyek a tanárvizsgálati célkitűzéssel nem hozhatók szorosabb kapcsolatba s helyükben olyanok keletkeztek volna, amelyek a köteles célt nem közvetve, hanem közvetlenül szolgálják. S hamarosan elkövetkezett volna szükségszerűen a kötött tanterv, amely a dolog lényegéből következően pontosan előírja, hogy melyik tanszék mit tartozik félévről-félévre enciklopédikusan komprimálva, változhatatlan menetrenddel, körforgás-szerűen úgy előadni, hogy a jelölt a vizsgálati követelményekben előírt

anyagot tényleg megkapja. Az úgynevezett speciális kollégiumok e menetrendbe már nehezen lettek volna beilleszthetők: valószínű, hogy mindaz, ami a gyakorlati célkitűzéssel nem állt volna szoros összefüggésben, először a perifériára szorul, hogy azután teljesen elmaradjon. Nem azt akarom mondani, hogy egy ilyen feladat vállalása nem fontos funkció. De valami más mégis, mint amit ma a bölcsészeti karoktól várunk. S ha a kar a szó szoros értelmében vett tanárképzést vállalni akarja, akkor szükségszerűen át kell alakulnia, le kell mondania jelenlegi énjének legfontosabb vonásairól. Ebben az esetben a tanárképzés hamarosan rászorulna arra, hogy egy olyan intézménnyel keressen ismét kooperációt, amely a tudományos gondolkodásba és munkába való bevezetést vallja és tartja céljának. A gimnáziumi tanárképzés ugyanis nem nélkülözheti a tudományos gondolkodásba való bevezetést.

Szándékosan használtam „a tudományos gondolkodásba való bevezetés” kifejezést. A tanárképzés az egyetemtől ezt kéri s ehhez kénytelen ragaszkodni. „Tudósképzés” már kissé sokat mondana. Általában kétlem, hogy a tudósképzést csak úgy meg lehet szervezni. A tudományos képzés azonban közvetíthető s ez a képzés elengedhetetlen alapja minden magasabb igényű középiskolai tanárképzésnek is. Találóa mondta Kornis Gyula a kongresszuson tartott előadásában: „Annak, aki egy-egy szakpályán magasabbrendű irányító munkára van hivatva, a tudományt, mint elevenítő szellemi lélekformát meg kell élnie.” Hasonló gondolat jut kifejezésre Halasy-Nagy József megállapításában: „A bölcsész és tanár par excellence tudománynak élő ember, akinek élete és munkája is mélyebb tudományos megalapozást követel, mint bármi más pályán élő emberé.”

Mindebből az következik, hogy végeredményben a tudomány meg lehet ugyan tanárképzés nélkül, de a magasabb igényű tanárképzés elképzelhetetlen tudomány nélkül. Ha tehát a kar valóban szolgálni akarja a tanárképzést, akkor nemcsak a tudomány, hanem a tanárképzés érdekében is meg kell maradnia a tanszabadság, a tudományos szellem elve alapján. Kell tehát kar, de kell külön tanárképző is. Csak ennek a két intézménynek az együttműködése biztosíthatja a nélkülözhetetlen megkötésnek, de az épp annyira szükséges szabadságnak is az egészséges egyensúlyát. A két intézmény további fenntartását és kooperációját javasolja a történeti fejlődés és az elvi megfontolás egyaránt.

A jövő rendezés kiindulási alapja az annyira bevált és oly kitűnő eredményeket hozott 1924-i törvény lehet. A budapesti bölcsészeti kar javaslata is ebből a törvényből indul ki és csak olyan módosításokat tart szükségeseknek, amelyek az említett két intézmény súrlódásmentes összeműködését vannak hivatva az eddiginél fokozottabb mértékben biztosítani. Meg kell még említenem, hogy Förster Aurél kongresszusi felszólalásában felvetett egy nagyon értékesnek látszó gondolatot: ő a jelenlegi szimultán együttműködés helyett a kar és tanárképző szukcesszív összeműködését tartaná lehetségesnek. Gondolatát azért nem

tudnám elfogadni, mert ez a megoldás nagyon elkanyarodnék a fejlődés eddigi vonalától és mert az úgynevezett „indirekt” tanárképzés e terv szerint jóval tovább tartana a két évre elgondolt „direkt” tanárképzésnél.

A budapesti bölcsészeti kar szóbanforgó javaslata a következő:

„A tanárképző-intézet neve: Budapesti m. kir. Középiskolai Tanárképzőintézet.

A Tanárképzőintézet vezetősége áll: az elnökből és a 10 tagú igazgatótanácsból. A 10 tag közül az egyik az elnökhelyettes. Az elnököt, az igazgatótanácsot és az igazgatótanács egyik tagját, mint elnökhelyettest, a bölcsészeti kar jelölése alapján a vallás- és közoktatásügyi miniszter 5 évi időtartamra nevezi ki. A jelölés módja a következő: az elnököt a dékán előterjesztése alapján jelöli ki a kar egyszerű szótöbbséggel és a miniszternek kinevezésre ajánlja. Az igazgatótanács nyolc tagját a dékán és az elnök együttes javaslatára a kar egyszerű szótöbbséggel jelöli, kijelölve azt a tanácstagot is, aki az elnökhelyettes. Az igazgatótanács két tagja a kar nyilvános rendes tanárain kívülálló középiskolai szakférfiú, akiket az igazgatótanács a miniszternek kinevezésre ajánl. A tanárjelöltek gyakorlóévének vezetésével a miniszter a Tanárképzőintézet igazgatótanácsát külön bízta meg. A Tanárképzőintézet elnöke és igazgatótanácsa az az állandó szerv, amellyel a kar a törvény szerint reá bízott tanárképzés ügyeit intézi; minden, a tanárképzésre vonatkozó ügyben a Tanárképzőintézet elnöke és igazgatótanácsa tesz a karnak előterjesztést. Ilyen előterjesztésekre minden félévben egy vagy két kari ülés állapítatik meg és a tanárképző ügyek csak ezeken az üléseken tárgyaltnak. Az előterjesztések között különösen szerepel a Tanárképzőintézet következő félévi programja, előadástervezete és előadónak megbízatása, valamint az elmúlt félév ügyvitelével kapcsolatos összefoglaló jelentés. Mindezekben a kérdésekben a Tanárképzőintézet elnökségének és igazgatótanácsának a javaslatára a kar egyszerű szótöbbséggel határoz. Szükségesnek és célszerűnek látszik, hogy a tudósképzést illető előadások a Tanárképzőintézet feladatköréből teljesen kikapcsolassanak és a tanárképző előadások mindenkor a középiskolai tanítás anyagával álljanak szoros kapcsolatban; ilyen előadások félévenként és szaktárgyanként heti két órában tartassanak. A Tanárképzőintézet jelentkezőkönyvébe csakis ezek a szorosan vett tanárképző előadások vezettetnek be, de az igazgatótanács tagjai e jelentkezőkönyveket csak akkor írhatják alá, ha a jelölttől fölvetett kollégiumok az egyetemi indexben is rendben vannak. A Tanárképzőintézet ügyei nem az egyetemi tanácson keresztül, hanem — úgy mint eddig — közvetlenül a minisztériumba terjesztetnek fel.“

A javaslat szerint a tanárképzőnek meglenne a maga feladatának ellátásához annyira szükséges adminisztratív önállósága, de azért mind a vezetőség kiválasztásában, mind a tanulmányi program lebonyolításában a feltétlenül vezető szerepre hivatott kar legfőbb irányítása is biztosíttatik. Attól, hogy ez a kettősség a jövőben zavart okozhatna,

egyáltalán nem félek. Az egyetem mindig meg fogja érteni, hogy hol van szükség bizonyos kötöttségre, hol kell kiegészíteni a kari munkát. A tanárképzőnek viszont éppen a kari ellenőrzés következményeként ki lesz jelölve a maga működési területe, amely sohasem terjedhet ki annyira, hogy a hallgatót a tudományos szellem légköréből kiemelhesse, annál kevésbbé, mert hiszen a tanárképzés közvetlen irányítói maguk is mindig kutató tudósok.

Mindent összefoglalva, mély tisztelettel javaslom, hogy a bizottság terjessze tovább a budapesti bölcsészeti kar reform-javaslatát azokkal a módosításokkal, amelyeket előadásom során ajánlani bátorkodtam. A megjelölt alapon a további részletkérdések kidolgozása a jövő feladata lesz. Ugyancsak a jövő fejlődés tapasztalatainak figyelembevételével lehet majd a tanárvizsgálót is szorosabban hozzákapcsolni a karhoz, körülbelül ugyanazon a módon, ahogyan a szóbanforgó javaslat a tanárképzőnek a karhoz való szorosabb kapcsolatát megvalósítani kívánja.

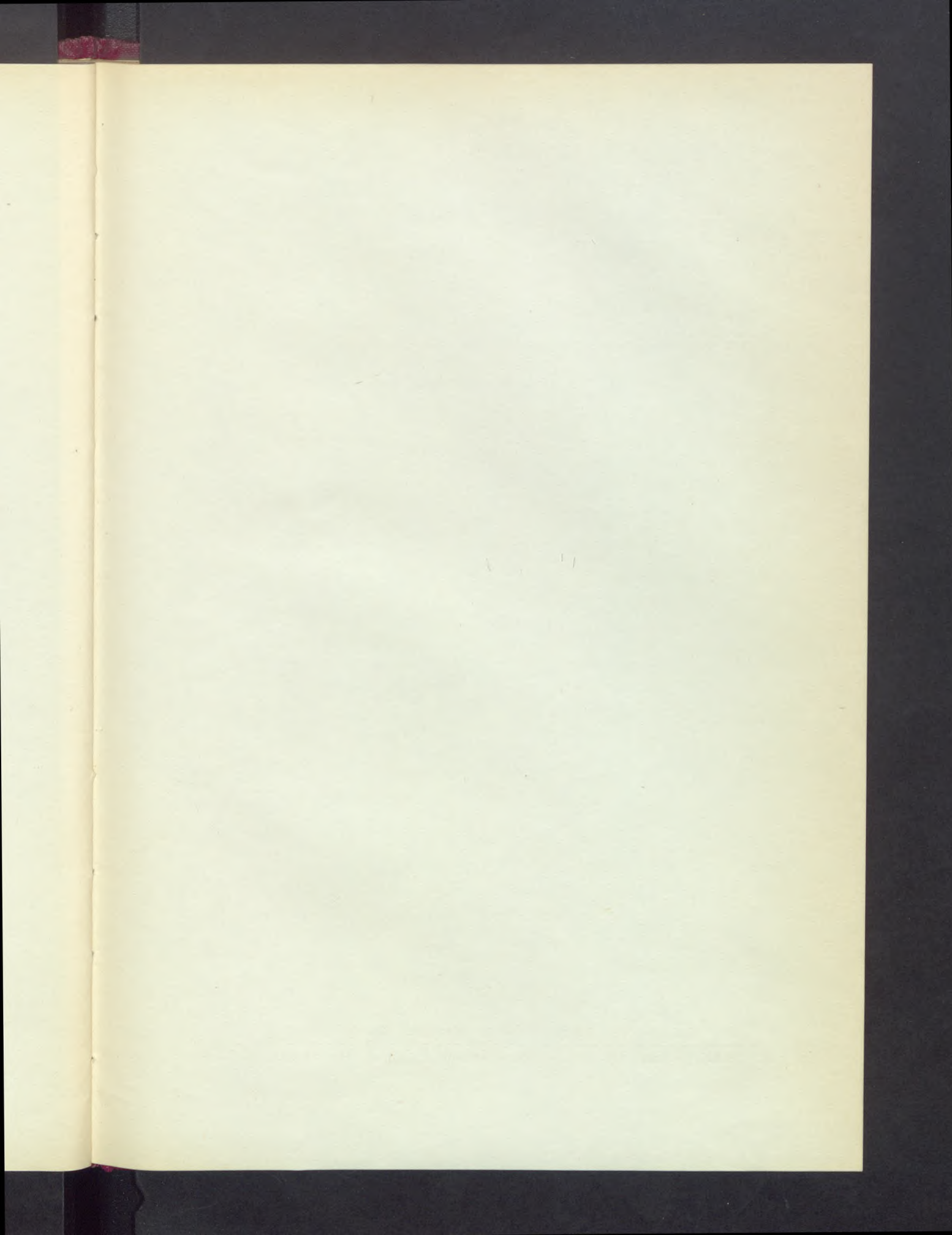

Kiadásért felelős: Mártonffy Károly.

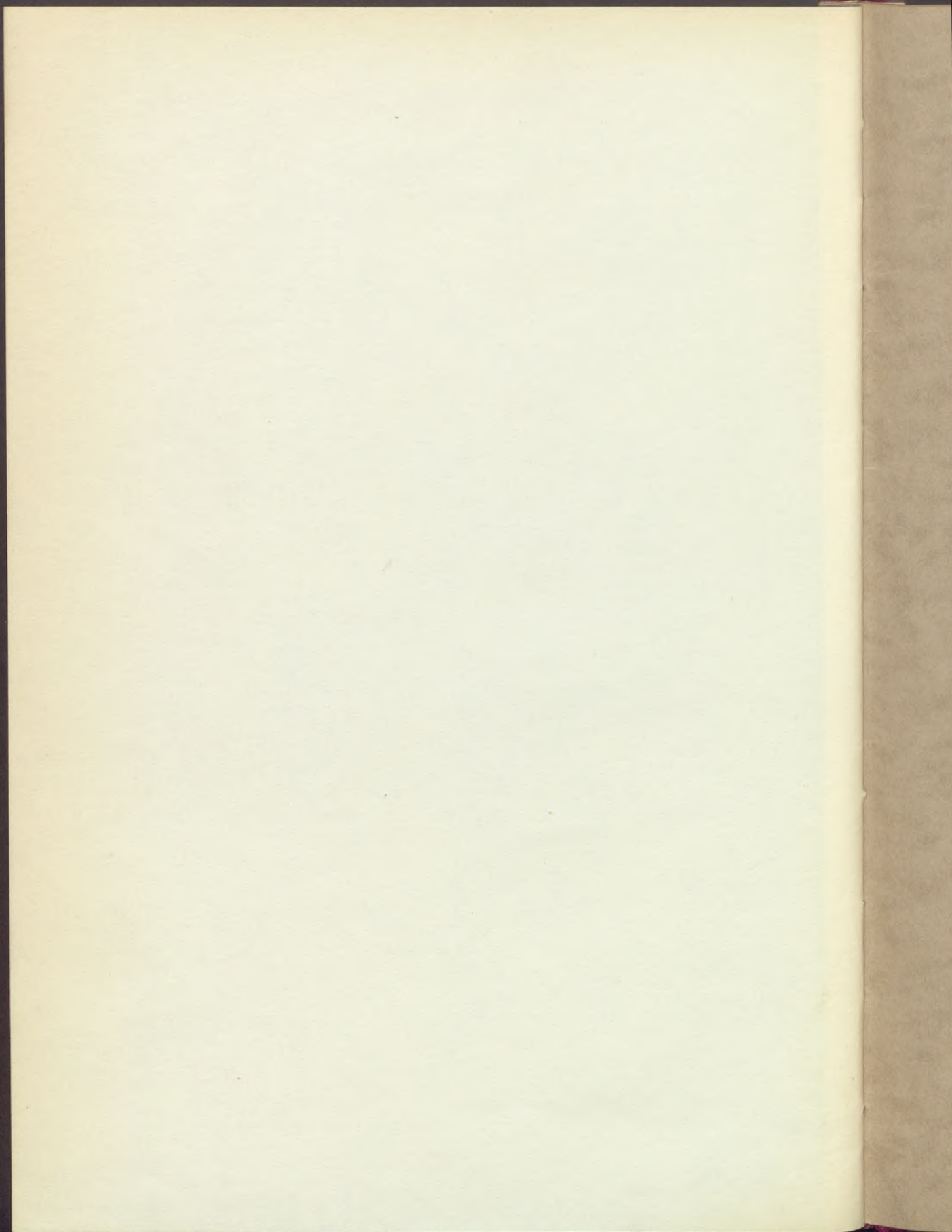

28.548. — Királyi Magyar Egyetemi Nyomda Budapest. (F.: Thiering Richárd.)

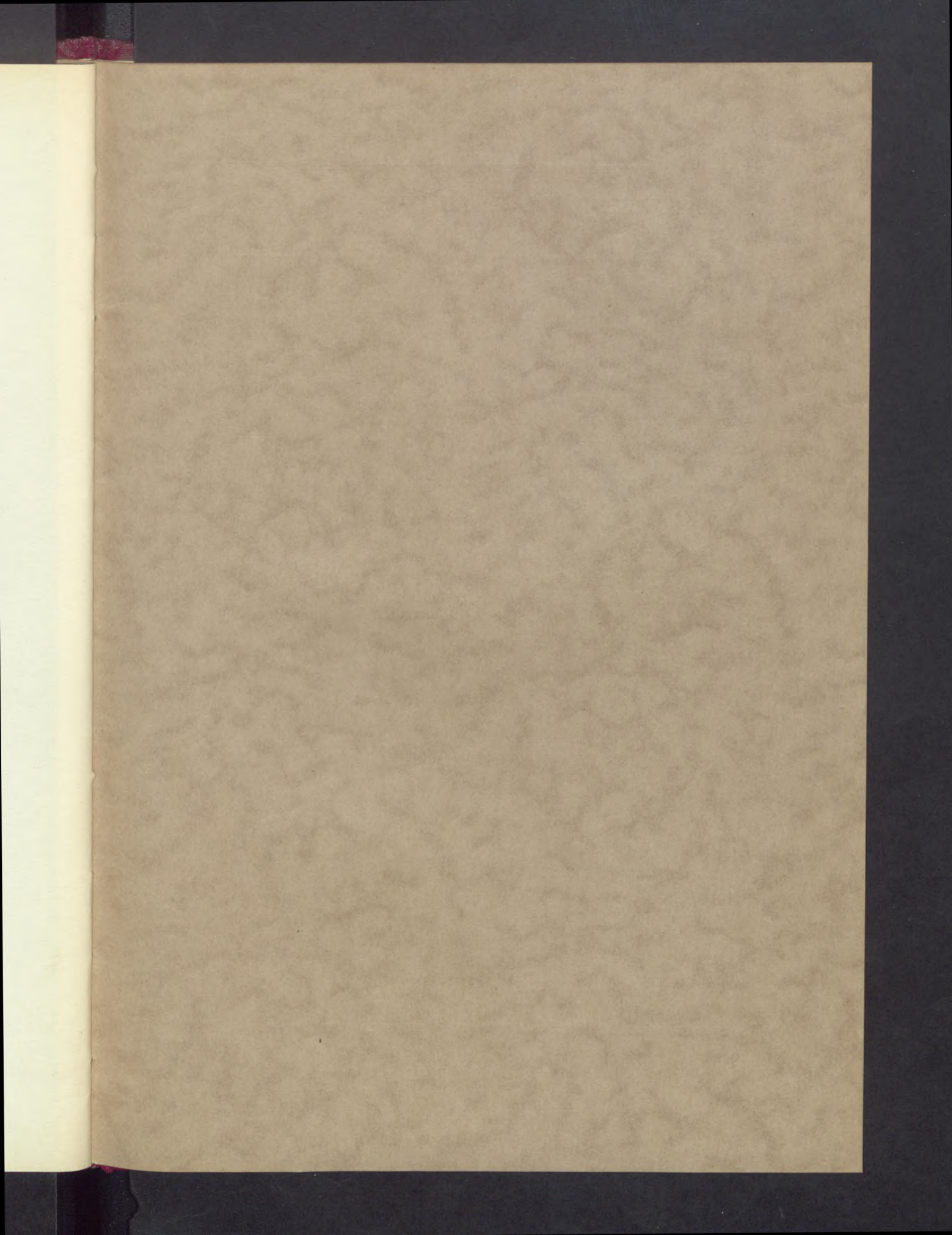

AZ ORSZÁGOS FELSOÓKTATÁSI TANÁCS KIADVÁNYAI

SZERKESZTI MÁRTONFFY KÁROLY

Magyar Felsőoktatás, I—III. köt. Budapest, 1937.

I. ÁLTALÁNOS SZAKOSZTÁLY
II. JOGI ÉS KÖZGAZDASÁGI SZAKOSZTÁLY
III. BÖLCSESZETI, ORVOSI ÉS MŰSZAKI SZAKOSZTÁLYOK

1. vitéz MOÓR GYULA bizottsági előadó jelentése :

A JOGI OKTATÁS REFORMJA

2. NÉMETH GYULA szakosztályi előadó jelentése :

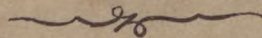
*AZ ORSZÁGOS FELSOÓKTATÁSI KONGRESSZUS
BÖLCSESZETKARI VONATKOZÁSAI*

3. A JOGI OKTATÁS REFORMJA

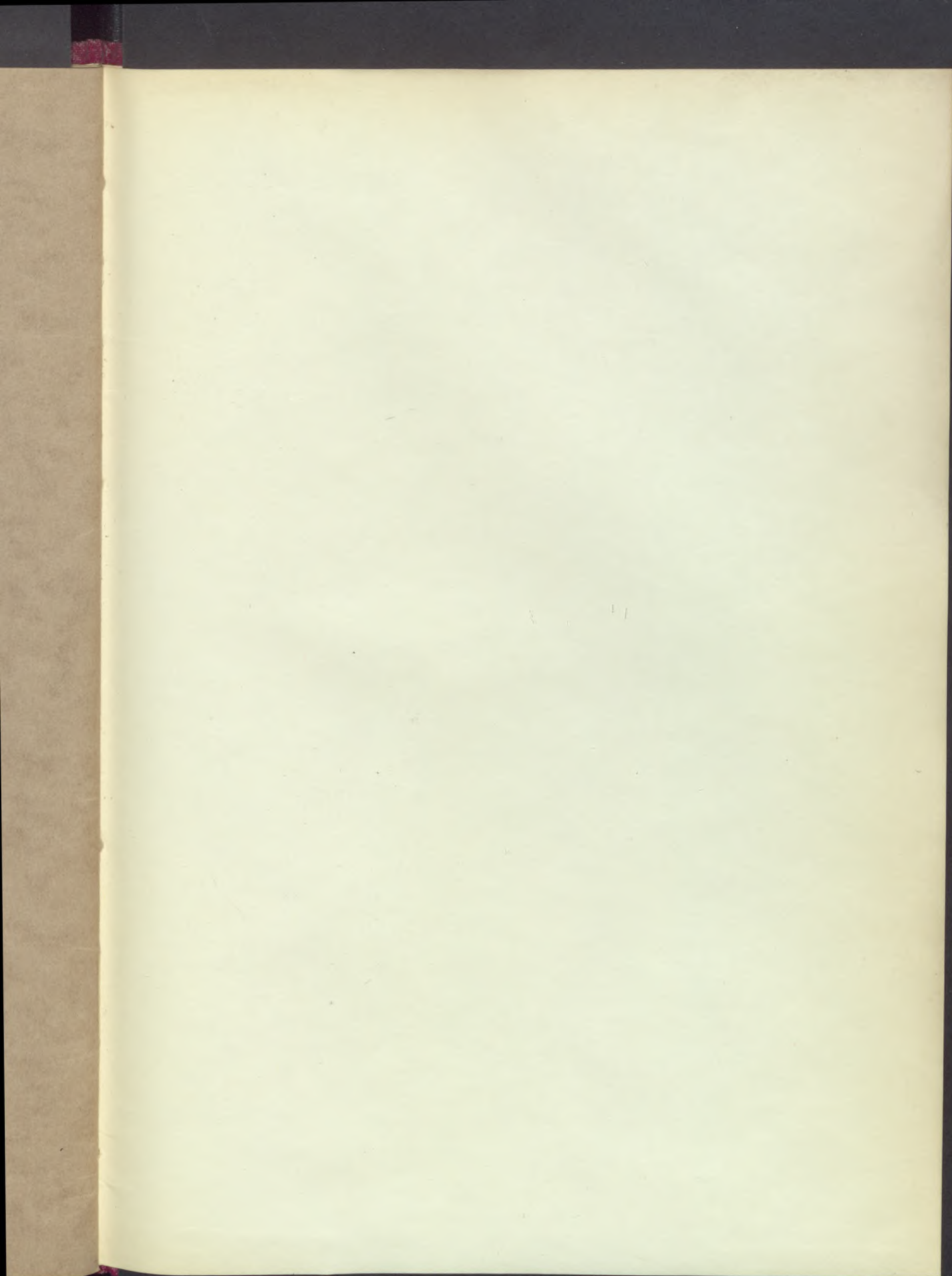
*A REFORMRENDELETEK TERVEZETÉT TARTALMAZÓ
BIZOTTSÁGI JAVASLAT ÉS INDOKOLÁSA*

4. HUSZTI JÓZSEF bizottsági előadó jelentése :

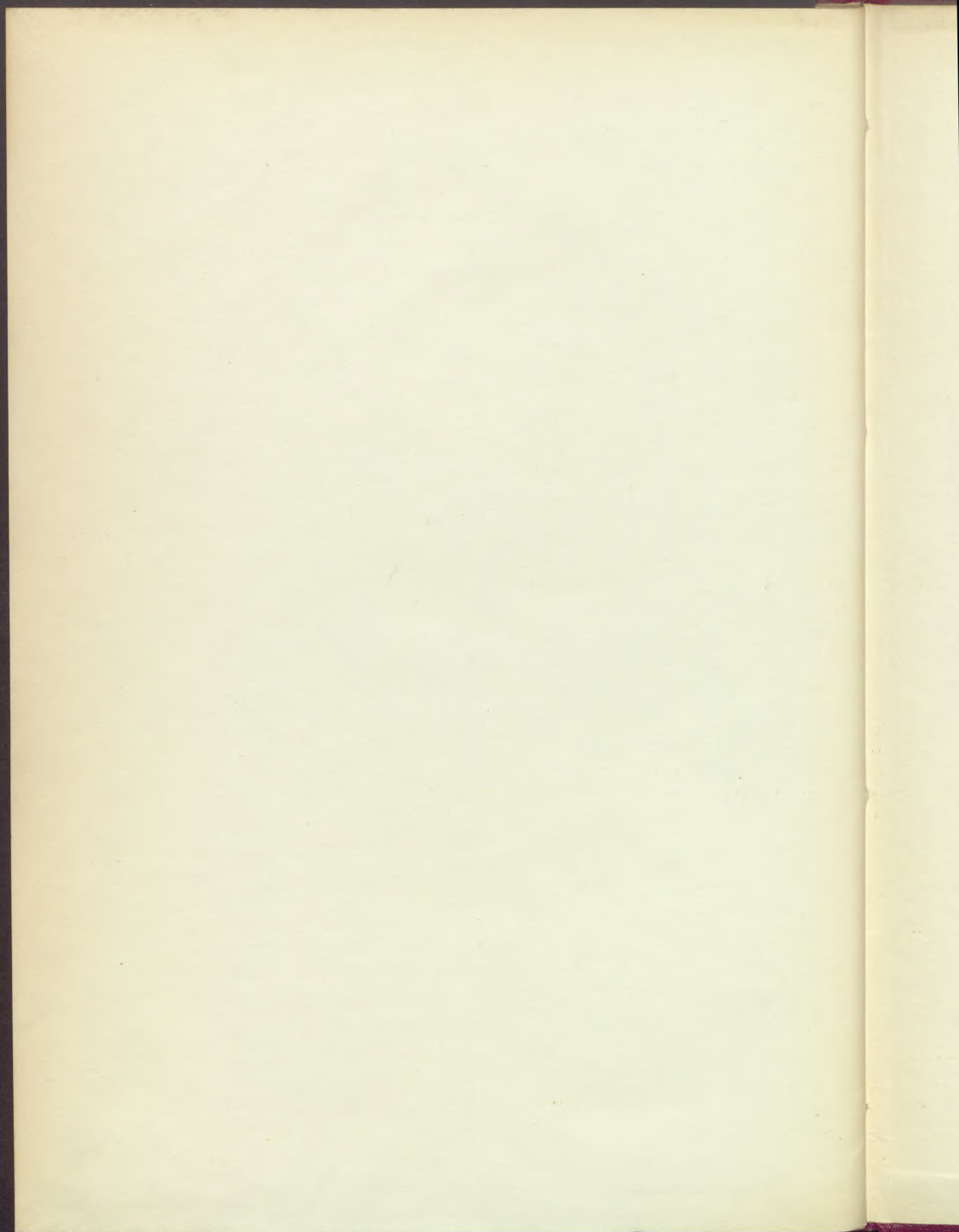
A BÖLCSESZETI KAR ÉS A TANÁRKÉPZÉS REFORMJA

1939 MAJ. = 1:

